

FORUM

Kommentar till »Form Follows [Anything]«

Carina Listerborn

Den 3 – 6 / 10 1996 genomfördes symposiet *Form follows [anything]* i Färgfabriken, Stockholm. Underrubriken *Architecture, power, politics* visar på behov av ett arkitektursymposium där teori och form diskuteras utifrån den politiska situationen verksamma arkitekter befinner sig i idag. Här fick de unga svenska blivande arkitekterna möta internationella gäster som har en lång verksamhet bakom sig. "Form follows function" manifesterade Mies van der Rohe. Michael Sorkin, som var först ut att hålla sitt föredrag, har givit namn åt symposiet genom att vända denna fras till "Form follows anything".

Den ursprungliga tanken var att sammanföra de olika arkitektur-tidskrifter som finns i Sverige för att aktivera en arkitekturdebatt som idag många uppfattar som vilande. Det var också planerat som en inledning till år 1998 då Stockholm ska stå som kulturhuvudstad i Europa, men främst iscensatt för att slå ett slag för arkitekturen.

Detta sammanfaller väl med den satsning som kulturdepartementet nu har gjort på arkitekturen i och med den nya propositionen. Initiativtagarna till symposiet var kulturrådet, tidskrifterna Arkitektur och MAMA samt Färgfabriken på Liljeholmen, där symposiet hölls. Det genomfördes en rad föreläsningar, exkursioner till Stockholms förorter, utställningar och seminarier.

Den svenska välfärdsmodellens uppgång och fall stod som bas och erfarenhet i de flesta av diskussionerna. I Sverige har vi en tradition av medveten politisk strategi som har velat demokratisera boendet, arkitektur och planering med socialdemokratis framväxt – vad skall vi ta oss till när den svenska välfärden faller sönder. I folkhemmet flätades social ingenjörskonst och arkitektur samman som ett resultat av en finansiell och politisk makt. På symposiet har man också velat fokusera på arkitekturens egen maktutövning, som utgår ifrån dess organiserande funktion och

dess symboliska representation. Makt och politik har här getts en bred tolkningsram utifrån de inbjudna gästernas ämnesområden. I anförandet till symposiet fastslås att; "Architecture is not neutral, and it never has been. Architecture is a form of control, a way of organizing both space and that which takes place within that space." Vidare frågar de vad arkitekturens politiska roll är när organiserat politiskt liv minskar i omfattning och blir mindre viktigt. Hur relaterar arkitekturen till makt, till kategorier som klass, ras och kön? Vad är arkitekturens sociala roll och vad har den för framtid avseende dessa frågor?

Bland föreläsarna fanns förutom Michael Sorkin från New York som redan nämnts, Björn Linn från Chalmers, Thomas A Markus från University of Strathclyde i Glasgow, Mark Wigley och Beatriz Colomina från Princeton University och Wilfried Wang, chef för German museum of architecture i Frankfurt am Main. Som

representanter för nu verksamma arkitekter kom från Storbritannien Adam Caruso från Caruso St John Architects som nyligen har vunnit en tävling i att utforma ett konstgalleri och ett torg i Walsall England, Gert Wingårdh, aktiv i både Göteborg och Stockholm, arbetar bland annat med projektet att rita en Olympisk stadium i Stockholm, Farshid Moussavi från Foreign Office Architects i Storbritannien visade ett vinnande projekt från Yokohama, Japan, där en hamnterminal skulle utformas. De har valt att utforma terminalen efter topografin som estetisk form, de former och förutsättningar som finns på platsen. Från Frankrike kom Francois Roche som arbetar för byrån Roche, D. S. V. & Sie och Francois Seigneur, arkitekt och scenograf. Genom Färgfabrikens delaktighet fanns en vilja att föra samman arkitektur och konst i debatten. Som ett konstnärligt gränsöverskridande mot arkitekturen stod konstnären Clay Ketters installation i Färgfabriken; en träkonstruktion till en enplansvilla i 60-talsstil. Francois Seigneur bidrog i sin föreläsning till att vidga den estetiska visionen inom arkitekturdebatten. Hans tema "Weak aesthetics are back" syftar på hur "weak aesthetics" kan innebära en friare, öppnare och flexibla arkitekturestetik. Francois Seigneur illustrerade sina idéer med bildmaterial från "kåkstadsbebyggelse" i utvecklingsländer. Denna "spontana" bebyggelse menade han borde mer framstå som ett ideal för arkitekterna istället för att deras egna estetiska värderingar ska ta för stor plats i skapandet. Han proklamerade en "folkets arkitektur" som förmedlar enkelhet och värme, alltså en arkitektur där arkitek-

ten inte bör förverkliga sig själv. Hans tanke med "weak aesthetics" kan förefalla avväpnande och självkritiskt men kan också tolkas som ett romantiserande över den "naturlige fattige". Deras val av byggnaders form avgörs knappast utifrån ett estetiskt resonande.

Björn Linn diskuterade utifrån temat "The rise and fall of the swedish model" om vad den svenska modellen har betytt och varför den inte betyder något längre. Arkitekternas roll under denna period var stark, planering utfördes av experter och företrädare för demokratin och deltagande av lekmän uteslöts. Förnyelse och planering blev honnörsord. När sedan miljonprogrammet skulle genomföras, var egentligen det akuta behovet av bostäder redan över. Urbanitetens idéer var större än staden, 30-talets stadsideal hade varit mer anpassad efter de behov som fanns. Här accentuerades nedgången tydligt för den svenska modellen. Thomas A. Markus, författare till bland annat *Buildings and power* (1993) diskuterade kring estetik, politik och funktion utifrån sitt tema "A history of architecture and power". "The text design the building" – former kommer och går men det underliggande politiska budskapet kvarstår. Han diskuterade också utifrån space syntax analysis hur byggnader kontrollerar och tvingar våra rörelser – "all space are social and all society are spatial." En önskan framfördes att arkitekter skulle börja att se djupare än bara till form därför att det är viktigt att se relationen rumslig struktur – text (enkelt uttryckt; byggnader kommunicerar). En djupare analys av funktion och text ger mer möjligheter till förändring och rörelse. "Buildings mean something" och "form follows something – not

anything" avslutande han sin föreläsning. Under temat "Post-war exhibition house", redogjorde Beatriz Colomina för hur arkitektur byggd från krigsslutet och under det kalla kriget har haft ett starkt inflytande från det militära. Det avsåg både den militära tekniken och de former man använde sig av (liksom det fanns en psykologisk och ekonomisk aspekt). Till exempel skapades byggnader som skulle klara en krigssituation; runda kamouflagehus som liknade träd ifrån ett flygplansperspektiv. Design och form till andra mer vardagliga ting var också direkt tagna från den militära vardagen; objekt från ett nomadliv i krig. Under fredstid blev bland annat köksutrustningen en amerikansk frihetssymbol och mellan USA och Sovjet hade nu kriget övergått från ett fysiskt krig till ett tekniskt krig. Man försökte finna en form för det goda livet och konkurrensen stod mellan vilka länders hemmaruar som hade tillgång till flest tvättmaskinsmärken att välja emellan. Tekniken kom också till användning inom byggnadsindustrin och t. ex. Le Corbusier återanvände krigsmateriel till utformandet av byggnader som skulle kunna produceras i massupplagor. Av annat material som fanns kvar efter kriget tillverkade man hem-, hushållsprodukter och leksaker av.

Det är intressant att se och höra de personer som räknas till dagens huvudaktörer på den arkitekturteoretiska arenan och de föredrag som jag ovan redogjort för gav flera olika infallsvinklar på den aktuella problematiken; politikernas och experternas uteslutande av brukarna, arkitekternas medvetna eller omedvetna makt när de utformar miljöer och militärens inflytande på det

civila livet även under fredstid. I introduktionsföredraget deklarerades att man inte endast ville visa upp aktuella projekt utan även föra en djupare debatt. Jag upplevde tyvärr ändå att pågående projekt fick ett övertag på symposiet och glappet mellan det teoretiska och praktiska blev stort. Kanske visar det på svårigheten att integrera teori i arkitektens verksamhet, där kompromisser med beställare och finansiella källor tar över. Eller visar det på ett ointresse från arkitekters sida att göra sig medveten om sin makt och kanske beskåra sin lust att fritt uttrycka sig konstnärligt – arkitektens vilja att främst se sig som konstnär. En tanke som slog mig är att det kanske skulle vara intressantare att analysera arkitekterna själva än deras verk för att förstå vår samtida

kultur. Det finns en uppenbarlig vilja till nyskapande, men som så ofta i dessa sammanhang saknades diskussionen om människan i miljön – hon som kan uppleva sig maktlös i denna arkitektur skapad för arkitekterna. Tiden för de debatter som hade kunnat fördjupa diskussionerna om arkitektens makt och politiska roll i samhället kom på undantag för form och estetik. Frågorna är uppenbarligen svåra att förena. Den svenska modellen diskuterades flitigt, men jag upplevde att själva grundfrågan om en politisk demokratis planeringsmöjligheter inte ventilerades. Är en politiskt styrd planering en hämsko på samhället eller en förutsättning för en demokrati? Koncentrationen på makten i rummet blev ganska otydlig. Aspekterna klass, gender och

ras framkom endast på de mindre seminarierna som tyvärr aldrig hann utvecklas. Makt och politik är svårfångade begrepp och de låter sig inte heller fångas på ett fyra-dagars symposium. Ett tankvärt slutord kan möjligen vara;

Sociologi och konst trivs inte bra ihop. Det beror på att konsten och konstnärerna inte tål att den föreställning de har om sig själva kränks. Konstens värld är en trons värld: man tror på begåvning, på den unike skaparen som ingen har skapat och när sociologen, som vill förstå, förklara och begripliggöra, kommer instörtande är skandalen ett faktum. Han bryter förtrollningen, utövar reduktionism, han är kort sagt oanständig eller, vilket är samma sak, kättersk.

(Pierre Bourdieu)

Fil. kand. Carina Listerborn har examen från bebyggelseantikvarisk linje, Göteborgs universitet.